DE HAAGSCHE SCHILDERS

JOACHIM EN GERARD HOUCKGEEST.

DOOR

A. BREDIUS.

NDER de vele uitmuntende schilders, die de Hollandsche school voortbracht, maar die door de zeldzaamheid hunner voortbrengselen te nauwernood bekend zijn, behooren de meesters, wier namen aan het hoofd van dit opstel staan. Van den eersten bewaart het Haagsche Gemeente-Museum een voluit gemerkt stuk: een vendrig, levensgroot, ten voete uit. Bij mijn weten is dit het éénige¹⁾ stuk, dat van JOACHIM HOUCKGEEST bekend is. Wij zien daarop een jeugdig vendrig, levensgroot, ten voete uit, naar links gewend voorgesteld, die met de rechterhand een fraai groen vaandel omklemt, dat op den rechter schouder rust en met het wapen van 's Gravenhage gesierd is. Blijkbaar behoort de geportretteerde tot de *jeunesse dorée* van het toenmalig den Haag. Welk een fijne zware kanten kraag, met virtuositeit geschilderd, wat kostbare hoed, met veelkleurige struisvederen getooid, en hoe „chic” die blauwzijden sjerp, met gouddraad geboord, uitloopende in rijke, mede zeer geestig geschilderde franje van gouddraad! Hoe sierlijk is dat nauwsluitend zijden buis, met gouddraad afgezet, waaraan de gouden nestelingen

¹⁾ Waarschijnlijk is ook van onzen kunstenaar eene schilderij, die 1871 bij den Heer I. N. VON TCHELISTCHEFF te St. Petersburg was, volgens WAAGEN gemerkt: *J. C. H. Houckgeest 1625*. „Die Darstellung Christi und des blutflüssigen Weibes, von sehr guter Composition im Geschmack des *L'air*se doch bei ähnlich edlen Formen von grösserer Wärme des Gefühls und meisterlicher Malerei.”

hangen. En die grijs-zijden kousen met fraaie groote rosetten aan de kousenbanden, weder rijk met gouddraad gestikt, de groote rosetten op de elegante schoentjes, de degen met gouden of verguld gevest, 't is één pracht al pracht.

Het gezicht en de handen zijn breed geschilderd, blijkbaar reeds onder den invloed van FRANS HALS; de blauwgrijze schaduwen geven aan de tonaliteit iets koels. De details zijn meesterlijk gedaan, zoo goed als een RAVESTEYN, een MIEREVELT, dit maar konden. Opmerkelijk is de harmonie der kleuren van dit stuk dat J. HOUCKGEEST *fc.* Anno 1621 gemerkt en een waardig pendant is van den in het rood gekleeden vaandrig van EVERT CRIJNSZ VAN DER MAES van 1617, die er naast hangt. Van GERARD HOUCKGEEST, zooals ik later hoop aan te toonen, bezit niet alleen het Mauritshuis twee voortreffelijk gepenseelde afbeeldingen der groote kerk te Delft, maar treft men hier en daar (hoewel zelden) ook in het buitenland een werk aan. Waarschijnlijk hebben beiden tegelijkertijd een ander vak beoefend, of werden zij door het bekleeden van deze of geene waardigheid van het schilderen afgehouden. GERARD schijnt ten minste een bierbrouwer geworden te zijn.

Maar beginnen wij met zijn oom, den oudsten der beide kunstenaars. Wanneer hij geboren werd, is mij niet gebleken. Daar hij echter 7 October 1614 lid van het Haagsche St. Lucas-Gilde werd ¹⁾ en 10 Julij 1611 met Juff^o MACHTELD STAETS van Amsterdam in het huwelijk trad, ²⁾ kunnen wij wel aannemen, dat hij in de tweede helft der 16^e eeuw, waarschijnlijk tusschen 1580—1590 geboren werd. Hij was de zoon van OTTO GERRITSZ VAN HOUCKGEEST, een welhebbend burger en schepen van 's Gravenhage, die aldaar 24 December 1628 overleed en vier dagen later in de Groote Kerk begraven werd. Onder de goederen, die hij achterliet, behooren o. a.:

een huys en erve, genaemt: „*het Spijckerboor*” op den houck van het corte Achterom.

een smeersmelterij, met kaarsvormen, perssen enz. waaruit ik meen op te merken, dat hij een kaarsemaker was.

een zeer welgestelde inboedel, o. a. een quitantie waarbij zijn zoon JOACHIM HOUCKGEEST den 10^{en} Januari 1618 bekende „van zijn huywelicxgoet voldaan” te zijn. ³⁾ De weesmeesteren van den Haag noemen zich oppervoogden van de vier staken uit dezen boedel, en JOACHIM HOUCKGEEST „int huys van den Overledene wonende” verklaart 2 Maart 1629 dat de Inventaris juist opgemaakt werd. De som van c^a f 17,000 (voor dien tijd een niet onbelangrijk kapitaal) moest verdeeld worden tusschen

1. JOACHIM OTTEN HOUCKGEEST.

2. JOHAN OTTEN HOUCKGEEST.

¹⁾ Archief voor Nederl. Kunstgesch. IV, V. Hij was 1633—1635 Hoofman van dat Gilde, en werd nog in 1640 als zoodanig door het Gilde-bestuur aan den Haagschen Magistraat voorgesteld.

²⁾ Haagsche huwelijksleggers.

³⁾ Haagsche Weeskamer, waaruit ik een aantal gegevens omtrent de schilders HOUCKGEEST putte.

3. De kinderen van JORIS OTTEN HOUCKGEEST (*waarbij de Schilder GERARD HOUCKGEEST.*)
4. De kinderen van PETRONELLA HOUCKGEEST, geprocreërt bij HENDRICK CHEEUWEN, *goutsmith.*

JOACHIM HOUCKGEEST bleef in „*de Spijkerboor*” wonen, en betaalde daarvoor f 400.— 's jaars.

In 1633 schijnt er plan geweest te zijn, dat huis te verkoopen, maar het ging niet door. Toesh deel ik de Acte hier mede, daar zij de familiebetrekkingen tusschen de beide schilders duidelijk uiteen zet.

Wij enz. Schepenen in 's-Gravenhage, oirconden dat voor ons verschenen is GERRIT HOUCKGEEST, *Schilder*, ende bekende vercocht ende opgedragen te hebben JOACHUM HOUCKGEEST, *zijn Oom, mede Schilder*, zijn sevende part int vierdepart vant huys ende erve genaempt „*het Spijkerboor*” staende int Achterom alhyer enz... sulcx hem tselve huys met sijne broeders ende susters voor een vierde part aengecomen is int sterfhuys van zijn grootvader OTTO GERRITSZ. VAN HOUCKGEEST ende bekende hij compt. van de voorz. opdracht betaelt te zijn mette somme van 221 gulden 8 st. 8½ d. in comptanten gelde. Enz. Actum 7 April. 1633. In margine later hierbij gezet: Alsoo de coop van deze geen effect en heeft gesorteert, is daeromme bij de Wede. van JOACHIM VAN HOUCKGEEST versocht dat tselve int Register alhier soude worden geroyeert. ¹⁾

JOACHIM HOUCKGEEST schijnt het zeer druk gehad te hebben, al was het niet juist met schilderen, want in de Registers der Wees- en Momboirkamer leest men: „Opten 15 April 1638 extraordinaris vergadert met JOACHIM HOUCKGEEST, en het maecken „van de staat en de liquidatie, *mits zijn menichvuldighe werck* uytgesteld tot naar Mey.”

Bij acte van 18 Dec. 1641 machtigen eenige erfgenamen van de overledene MARITJE JOACHIMS D^e., hunne grootmoeder, „de eersame JOACHIM en JOHAN HOUCKGEEST, „haerlied Oomen, mitsgaders GERRIT HOUCKGEEST, haerlied swager, woonachtig tot „Delft” om hunne belangen voor te staan, Dit is de laatste keer, dat ik den schilder levend genoemd vind. Wel staat hij nog 1644 in het „*Clapwaeckersboeck*” aangeteekend, maar dit is weinig betrouwbaar. Soms lang na het overlijden worden in zulke registers nog de huizen der overledenen met hunne namen aangeduid. Zeker is het, dat hij in 1644 reeds overleden was; 13 Juni 1644 toch verzocht DE WED^e. VAN JOACHIM HOUCKGEEST permissie om een regenbak enz. aan haar huis „*de Spyckerboor*” te mogen laten maken ²⁾, en sedert dien tijd wordt zij herhaaldelijk in allerlei Acten genoemd. In de „*Registers van Venduen*” vind ik eindelijk:

„den 26 Marti 1649 ten versoucke van de Wed^e., kinderen en erfgenamen „van wijlen JOACHIM VAN HOUCKGEEST, in de „*de Spyckerboor*” op de houck van „het Kettinckstraetje alhyer aan meubelen, *schilderijen, printen* en andere goederen „vercoft voor de somme van..... £ 664 — 17 st.

¹⁾ Registers van Verkoopingen van huizen. (Schepen-Archief.)

²⁾ Advijzen van de Reeckenkamer over Inspectica. (Gemeente-Archief, den Haag)

De schilder was niet zeer vermogend; in 1627 werd hij in den 500^{en} penning met 16 Gulden aangeslagen, doch dit werd in 6 Gulden veranderd; daarentegen zijn (toen nog in hetzelfde huis wonende) vader met 44 Gulden.

Uit het Cohier der verpondingen van 1628 blijkt dat JOACHIM HOUCKGEEST met f 38 — 15 — 0 belast werd.

Hij moet meer dan ééne schilderij voor de Haagsche Schutterij vervaardigd hebben. Nog in 1795 berustte in het Haagsche Stadhuis:

*Een stuck in de breedte, in een effen zwarte lijst, verbeeldende zes officieren van 't vaandel, geschildert door HOUCKGEEST.*¹⁾

VAN GOOL noemt nog een tweede stuk met zes officieren.

Zonder twijfel zwerft hier en daar onder de benaming „Onbekend meester” nog wel een portret van JOACHIM HOUCKGEEST rond.

GERARD HOUCKGEEST.

Ook GERARD'S geboortejaar kan ik niet met zekerheid bepalen. Hij was een der talrijke kinderen van JOACHIM'S broeder, JORIS OTTEN HOUCKGEEST „wolle laeckenkooper in 's Gravenhage”, die in 1625 overleed.

GERARD HOUCKGEEST werd 1625 Lid van het St. Lucas Gilde van 's Gravenhage.²⁾ Waarschijnlijk is hij dus in het begin der XVIIe eeuw te 's Gravenhage geboren. Wie zijn leermeester geweest is? Mij dunkt, het is zeer waarschijnlijk, dat BARTHOLOMEUS VAN BASSEN, de architect en architectuur-schilder, die reeds in den Haag woonde en werkte, zijn voorbeeld, wellicht ook zijn onderwijzer was.³⁾ In 1635 huwde hij, en wel met eene vrouw uit een aanzienlijk geslacht. 17 Maart 1635 maakten „de eersame „GERRIT HOUCKGEEST en de achtbare HELENA VAN CROMSTRIJEN beyde wonende tot Delft”⁴⁾ huwelijksche voorwaarden.

Niettegenstaande onze schilder reeds 1635 te Delft woonde, liet hij zich eerst 22 Juli 1639 aldaar als Lid van het St. Lucas Gilde inschrijven. Toen hij 22 Maart 1636 te Delft zijn Testament maakte, onderteekende hij dit aldus:

Gerard Houckgeest

¹⁾ Zie mijn opstel: de Kunstschaten der voormalige Haagsche Schutterij. *Ned. Kunstbode* 1881.

²⁾ Archief. v. Ned. K.-Gesch. IV.

³⁾ Men zie voor G. HOUCKGEEST ook J. PH. VAN DER KELLEN'S uitmuntende *Peintre graveur*, waarin zijne zeldzame etsen beschreven worden.

⁴⁾ Prot. Not. H. v. GEEL, Delft.

⁵⁾ Prot. Not. v. D. WELL, Delft.

Uit een request van JORIS HOUCKGEEST, zijn broeder, blijkt, dat deze bij zijn vertrek naar Oost Indië constitueerde „en machtich maakte.... sijnen broeder, den eer- „samen Mr. GERRIT HOUCKGEEST, wonende binnen Delft *in de Brouvery de Clauw*. (23 December 1644). ¹⁾

Men zou hieruit kunnen opmaken dat hij zich te Delft niet alleen onledig hield met het schilderen der Groote kerk met DE KEIZER's vermaarde Graftombe van den Zwijger, met het besturen zijner bezittingen (hij had o. a. landerijen „Overmaes” enz.) maar ook met het brouwen van het beroemde Delftsche bier.

De volgende Acte leert ons nog een en ander omtrent de familieleden van onze schilders kennen.

Wij schepenen enz. in 's Gravenhage oirconden eenen yegelijcken, dat voor ons gecomen ende verschenen zijn de Heeren Weesmeest^{en} van 's Gravenhage als Oppervoochden van JORIS HOUCKGEEST, mitsgaders GERRIT HOUCKGEEST voor hemselven ende als procuratie hebbenden van OTTO HOUCKGEEST, coopman, voor den Notaris DIRCXSZ VAN GROTELANDE ende seeckere getuygen op Batavia in O. Indie op 5 December 1642 op hun comparant gepasseert, ende AEEFFGEN ARYENS als speciale last hebbende van JAN ELING, als getrouwt hebbende CORNELIA HOUCKGEEST, HENDRICK VAN OSENBRUGGE als man ende voocht van PIETERNELLA HOUCKGEEST, ende BERNART MEURS als getrouwt hebbende MARIA HOUCKGEEST, mitsgaders JACOB VAN HOUCKGEEST, Kinderen van JORIS OTTEN VAN HOUCKGEEST ende mede erffgenamen van OTTO GERRITSZ: HOUCKGEEST heurl: vader en de grootvader za: ende verclaerden de resp: comp^{ten} in de voorn: qualité geen recht noch actie te hebben enz. enz. op de huysinge en de erve staende ende gelegen op den Houck van't cort Achterom alhyer in 's Gravenhage, genoempt 't Spijckerboor, gecomen van heurl: voorn: grootvader za: maer dat d' selve all ende int geheel enz. is toebehoorende JOHAN HOUCKGEEST, heurl: oom, voor d'eene helft ende MAGDALENA STAETS, Wed^e. van JOACHIM HOUCKGEEST, mede haerl: oom geweest sijnde, voor de andere helft; enz. enz.

Actum den 6ⁿ Mey 1644. ²⁾

Het laatst vind ik zijn naam vermeld in een register van „Restanten van den 200^{en} penningh van de jaren 1652 en 1653 's Gravenhage.

„Den schilder HOUCKGEEST rest te voldoen, als erffgenaem voor de helft van „Juffr. VAN CROMSTRIJEN de somme van..... £ 75:0:0.

In margine: „Heeft goederen Overmaes, oft denselven bij goede gelegentheyt alhier „te arresteren”.

Daaronder: Solvit.

Ik zeide reeds, dat zijne werken schaarsch zijn. Men kent alleen kerkgezichten van hem, en wel bijna uitsluitend afbeeldingen van de Groote kerk te Delft. Behalve twee stukken in het Mauritshuis te 's Gravenhage, (van 1650 en 1651) vindt men zulke werken

¹⁾ Haagsche Weeskamer.

²⁾ Wettelijke Acten. Haagsch Schepen-Archief.

o. a. bij den Consul WEBER te Hamburg en in enkele andere particuliere verzamelingen van Duitschland. Een gezicht in een zonderling, fantastisch gebouw, zeker een vroeg werk, maar ook van zijne hand en met zijn monogram G. H. (aanéén) voorzien, zag ik in de verzameling van den Hertog van Anhalt-Dessau te Dessau (slot.) Dit laatste werk herinnert nog iets aan VAN BASSEN, terwijl zijne uitmuntende teekening, de juiste kleur, het schilderachtig invallend licht, de soms breede, vette penseelsbehandeling, dikwerf aan de kerken van EMANUEL DE WIT doet denken. Is dit zoo'n wonder? Deze kunstenaar woonde toch gelijktijdig met HOUCKGEEST te Delft en werd er reeds 23 Juni 1642 lid van het St. Lucasgilde. Hij kwam toen van Rotterdam en was reeds een volleerd schilder. Het is niet onmogelijk, dat hij op zijn kunstbroeder of deze op hem eenigen invloed heeft uitgeoefend. Een uitmuntend kerkgezicht van dezen laatste werd onlangs (April 1887) in de zaal van het Kon. Oudheidkundig Genootschap ten toon gesteld. Waarschijnlijk stelt het ook de Groote kerk te Delft voor. Het is gemerkt G. H. 1652 (?) en behoort aan den Heer Mr. J. F. VAN LENNEP. Andere stukken berusten in de Musea te Oldenburg, Cassel, Antwerpen, Brussel, enz.